

АРХЕОЛОГІЧНІ РОЗКОПКИ НА ХАРКІВЩИНІ

Кілька днів тому до Харкова повернулася Північно-Донецька археологічна експедиція Харківського державного університету імені О. М. Горького.

Археологічні пам'ятники, здобуті під час роботи експедиції, розкривають перед нами нові сторінки з далекого минулого нашої Батьківщини, про яке збереглося дуже мало відомостей. Те, що здається безповоротно втраченим для історії, те, про що мовчать стародавні літописи, знову оживає під лопатою археолога і допомагає нам глибше зрозуміти закономірності розвитку людського суспільства.

Ф. Енгельс писав свого часу: «...Ця «сива давнина», при всіх обставинах, залишиться надзвичайно цікавою епохою для всіх прийдешніх поколінь, бо вона є основою всього пізнішого прогресу, бо вона має вихідним пунктом виділення людини з тваринного царства, а змістом — подолання таких труднощів, які ніколи не постануть перед майбутнім асоційованим людством».

В процесі археологічних розвідувань і розкопок, що тривали понад два місяці, експедиції вдалося обслідувати 17 різних пам'ятників давнини на території Харківської області. Частина з них була відома раніше в археологічній літературі, але не була ще досить досліджена, а частина — виявлена вперше.

Найбільш ранні з досліджених експедицією пам'ятників належать ще до бронзового віку, до кінця III і до першої половини II тисячоліття до нашої ери (стоянки біля с. Жихор і біля с. Шмарівка, Харківського району). Найбільш пізній пам'ятник (городище біля с. Водяного, Зміївського району) є залишком укріпленого ранньослов'янського поселення VIII—IX століть нашої ери. А найбільша кількість досліджених експедицією пам'ятників належить до часу VII—III століть до нашої ери, коли на території Харківської області проживали численні племена скіфів, історія яких являє для нас великий інтерес. З частини цих та інших племен пізніше формуються ранні слов'яни — предки російського, українського і білоруського народів.

Величезне і своєрідне скіфське селище було досліджене експедицією біля с. Островецька, Зміївського району. Його виявила торік експедиція проф. Б. А. Рибаківа, але розкопки селища вперше провадились цього року. Попереднім розвідуванням було встановлено, що тут, біля витоків маленької, нині висохлої річки, лежало велике скіфське

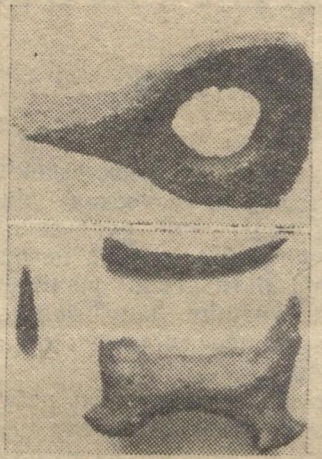
поселення V—III століть до нашої ери. Місця жител цього поселення позначені тепер лише невеликими, іноді ледве помітними горбиками-зольниками. Всього поки що вдалося виявити 25 таких зольників. Один з них був розкопаний експедицією.

В підвалинах зольника виявлені рештки оригінального напівнадземного скіфського житла з двома вогнищами. Одне вогнище, що знаходилося всередині житла, призначалося для опалення і готування їжі взимку, друге, розташоване надвору біля житла, — використовувалося влітку.

Старанне дослідження цього чудового пам'ятника дало можливість виявити більше 500 різних предметів, що допомагають відновити різні сторони виробництва, побуту, суспільного ладу і навіть релігійних вірувань місцевих скіфів.

Крім численних фрагментів різних типів скіфського глиняного посуду (горщики, миски, сковорідки тощо), були знайдені уламки великих грецьких посудин — амфор, які свідчать про торговельні зв'язки місцевого скіфського населення з далекими містами північного узбережжя Чорного моря. Для характеристики економіки скіфського суспільства велике значення має знайдення таких знарядь виробництва, як кам'яні зернотерки, глиняні прядки, залізна сокира і уламок залізного серпа. Останні два предмети скіфського побуту виявлено на території Харківської області вперше. Нарешті, не можна не згадати про надзвичайно цікаві, виліплені з глини мініатюрні фігурки тварин, що мали, мабуть, у скіфів культове значення. Деякі з них напевне скіфи носили як амулети.

Не менш цікаві, до того ж цілком несподівані матеріали дали розкопки невеликого городища, розташованого на стрімкому правому березі р. Уди, між селами Водяне і Червона Поляна, Зміївського району. До цього часу в літературі це го-

родище вважалося скіфським. Цьогорічні розкопки показали, що думка ця була помилковою. Городище було збудоване у VIII—IX століттях нашими предками-слов'янами на місці неукріпленого скіфського поселення. Тут були досліджені оборонні споруди, що складаються з двох рядів валів та ровів, і розкопані рештки одного із слов'янських жител — невеликої землянки.

Недалеко від цього городища, на піщаних дюнах лівого берега р. Уди, біля с. Шмарівки, Харківського району, виявлено селище, яке являє великий інтерес для з'ясування походження скіфських племен на території Харківської області. Знайдені тут матеріали свідчать про те, що ці скіфські племена були місцевого походження і культура їх брала початок ще у бронзовому віці.

Весь зібраний експедицією матеріал зберігається в Археологічному музеї Харківського державного університету. Дальше дослідження цих пам'ятників дасть, очевидно, можливість зробити ще ряд висновків, що розкриють перед нами нові сторінки з історії далекого минулого нашої Батьківщини.

Б. ШРАМКО, аспірант Харківського державного університету ім. О. М. Горького.

На фото: (вгорі) скіфські предмети, знайдені експедицією університету на території Харківської області: залізна сокира, уламок залізного серпа, бронзовий трьохгранный наконечник стріли та глиняна фігурка тварини; внизу — момент розкопок.

Фото В. КУЛЕШОВА.

